

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Debrecen

Jausz Béla, a debreceni professzor

Nevelőnek, tanárnak lenni, minden időben a többet, a nagyobbat akarók lelki kiváltsága volt, Szókratésztől Makarenkóig, Apáczai Csere Jánostól Földes Ferencig. Életpályájának, tanári tevékenységének, pedagógiai munkásságának sikeresebb szakaszain a legnagyobb példák portréi lebegtek lelki szemei előtt – írja róla Bajkó Mátyás. Ugyanakkor, megmaradt a pedagógiai realitások tisztelőjének.

Jausz Béla életében négy város játszott kimagasló szerepet: Sopron, Kisújszállás, Debrecen és Budapest. Soprontól a gyermek- és ifjúkor, Kisújszállástól a középiskolai tanuló, Debrecentől az egyetemi professzor, Budapesttől a társasági elnök életének egy-egy szakasza kapott olyan indítékokat, amelyek nélkülözhetetlenné váltak munkásságának kibontakozásához, előbbreviteléhez. Ebben a megemlékezésben debreceni munkásságát szeretném bemutatni.

Debrecen a professzor életében a harmadik kimagasló állomás, amely egyben pályájának leghosszabb szakasza volt. 1935-től a Debreceni Tudományegyetem Tanárképző Intézetéhez került, majd egy egyetemi gyakorló gimnázium vezetésével bízták meg, ahol legfőbb feladata volt a humánus nevelői és tanulói közösség kialakítása. „Úgy érzem, hogy a sok esztendő, amelyet ebben a munkakörben töltöttem, életemnek másik szép és eredményes szakasza, melyet azonban csak azért érezhetek eredménynek, mert egy egészen kiemelkedő színvonalú tanári testület segített a feladatok ellátásában.”

Tanári és tanítványai cél egyaránt magas mércét állított: az alkotó munka mércejét. „... aki kimagasló, tépő erővel kutat és keres, akiben harcol a világ és az én, aki nem szikkadt vclővel percipálja kényelmesen a meglévőt, hanem akiben a külső ráható benyomások szikrát vetnek az acélosan rugalmas tetre és alkotásra termettségre, az a pozitív ember, az alkotó ember az én ideálom.” Ez az ideál mindenképp előtt önmagára volt kötelező.

Életpályájának debreceni szakasza akkor kezd felívelni, amikor megbízzák 1951-ben az egyetem pedagógiai intézetének vezetésével. A tanszék vezetésének idejére esik a pedagógia szakos tanárképzés, népművelési képzés megszervezése, a tanárjelöltek gyakorlati képzésének korszerűsítése. Ez a munka Jausz Béla alkotó tevékenységének, tehetsége kibontakozásának egyik fő területe, számára is sikert, meglegedést jelentő köre. Az oktató-nevelő munka ellátása mellett mind gyakrabban vette ki részét a társadalmi, közösségi munkából. Nagy gondot fordított arra, hogy az egyetemi ifjúsági szervezetet segítse, eredménnyel fáradozott a testvérintézményekkel, más szervezettel való kapcsolat kiépítésén. Rendszeresen és szívesen látogatta a debreceni és a Debrecenen kívüli különböző típusú iskolákat. Társadalmi-közéleti tevékenységének teljes kibontakozása rektorsága idejére esik. Rektorsága idején indult meg az egyetemi politika, egyetemirányítás részbeni átértékelése és korszerűsítése, demokratizálása, az ellenforradalom után politikai konszolidációval együtt. Ennek az új politikai vonalvezetésnek volt kezdeményezője és végrehajtója az egyetem.

Tudományos tevékenységében elsősorban a neveléstörténeti kutatások jelentősek. Elkészítette Maróthi Györgyről, Apáczai Csere Jánosról, Comenius-ról, Brunsvik

Terézről és Kemény Gáborról tanulmányait, jelentősek nevelésméleti és didaktikai vizsgálatait, az érzelmek neveléséről szóló munkája, továbbá a tanulók terheléséről szóló közleménye.

Számára a nevelés elmélete elképzelhetetlen volt a pedagógiai gyakorlat nélkül. Haszontalan erőlködésnek, sőt, káros magatartásnak ítélte az olyan nevelésméleti teóriák, koncepciók kiigyalását, amelyek nem a nevelési gyakorlatból, az iskolai életből táplálkoztak.

Több évig betöltötte a Magyar Pedagógiai Társaság elnöki tisztét. Fontosnak tartotta, hogy a társaság részt vegyen a tantervi alapelvek kialakításában, a tantervi koncepciók megvitatásában, s hogy felvesse az alpműveltség belső arányainak, az oktatás integrálásának, a pálya orientálásának, értékelésének, a pedagógusképzésnek a kérdéseit. A neveléssel szemben három irányban jelentkeznek követelmények – írja – a termelés és az iskola, a technizálódás és az iskola, valamint a társadalom és az iskola viszonylatában. „A Társaság akkor fog igazán magas szinten működni és eredményeket produkálni, ha olyan munkaközösségekben folyik a szocialista pedagógiának elméletében és gyakorlatában új utakra, a jövőbe vezető útra állítása, amely munkaközösségekben személy szerint is baráti kapcsolatok fogják egybefűzni az ott dolgozókat.” A pedagógia nemcsak a gyerekek nevelésének, hanem az emberekkel való érintkezés szabályainak is tudománya. Ezért fordul ma a figyelem szélesebb körökben is a vezetés problémái felé. Meggyőződésem, hogy a kérdések szélesebb körben való taglalása juttat majd mindannyiunkat előre a jövő emberének, az emberséges ember megteremtésében.”

Jausz Béla debreceni működésének, itteni élethivatásának igazi aranyfedeztetét a tanítványokkal, az egyetemi hallgatóság széles körében való rendszeres találkozások biztosították. Találón írja Kiss Árpád ezzel kapcsolatban: „Tisztán látta, hogy a pedagóguspálya kívánja meg a legtöbb olyan befektetést, amely nagyobb idő elteltével is csak másban térül majd meg: a tanítványnak kijutó elismerésből semmi vagy csak igen kevés és ritkán ér vissza a pedagógusig. Aki tehát a tanítást élethivatásként vállalta, annak örömeit kell lelnie a tanulókkal való mindennapi érintkezésben, éreznie kell, hogy a *személyiségének kiteljesedése, társadalmi becsűvége* összekapcsolódik minden tanulója sikeres előrehaladásával.”

Azoknak a tanait és gyakorlatát vallotta, akik a derű, az optimizmus, a bölcs életszeretet, az okos jószág pedagógiai arzenáljával léptek az osztályba, a fórum elé. De az ifjúság atyai szeretete és nevelői tisztelete sem engedte meg számára a rögtönzést, az improvizálást. A kedvessége mögött feszes, tiszteletet parancsoló, önszabályzó erkölcsi magatartás, tudatos pedagógiai hitvallás állt. Ezt a pedagógust szerették és becsülték nagyon tanítványai. Pályafutása szerves része a huszadik századi magyar pedagógiának.